

Дискусійні проблеми відтворення польських імен та прізвищ на сторінках сучасної періодики («Український тиждень» та «Критика»)

К. Романчук*

Національний університет «Кієво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: katusja605@yahoo.com

Paper received 25.05.15; Accepted for publication 05.06.15.

Анотація. У статті проаналізовано різні практики відтворення польських імен та прізвищ в українській періодиці (журнал «Український тиждень» та часопис «Критика»), а також зазначено розбіжності у поглядах мовознавців на засади україномовної передачі польських власних назв в засобах масової інформації. Також запропоновано власне бачення на проблему передачі польських імен та прізвищ в українській мові.

Ключові слова: антропонім, альтернативний правопис, орфографічна норма, транскрипція, транслітерація

Засвоєння форми чужомовних лексичних одиниць кваліфікується як закономірний процес у загальній структурі мови-реципієнта. На тлі активного міжкультурного українсько-польського спілкування, розвитку політичних, економічних, соціальних взаємин, залишається актуальним питання відтворення на письмі польських імен та прізвищ українською мовою.

Загалом питання правопису запозичених онімів вирішується двома шляхами: через транскрипцію та транслітерацію. На особливості співвідношення транскрипції та перекладу свого часу звернув увагу О. Реформатський: «Якщо з погляду загальної теорії трансформації транскрипція є також перекладом, то в галузі спеціальної переклад і транскрипція можуть бути протиставлені одне одному, бо по-різному втілюють формулу Гердера: «Слід зберігати своєрідність чужої мови й норму рідної», а саме: 1. переклад прагне *чуже* максимально зробити *своїм*; 2. транскрипція прагне зберегти *чуже* засобами *свого*. Таким чином, в практичній площині переклад і транскрипцію маємо розглядати як антиподи». [2, с. 312]. Іншими словами, власні назви чужої мови не підлягають перекладу і вимагають застосування транскрипції.

Усе актуальнішою (з огляду на певні зрушення в демократичних процесах, поступового відходження від культурного колоніалізму та прагнення закріпити свою культурну ідентичність) стає необхідність транскрипції запозичених власних назв. Формуючи правописну норму для запозичених онімів, варто звертати увагу не лише на традицію запозичення та системно-структурні особливості власної мови, а й на культурну, релігійну та національну належність носія того чи іншого імені (прізвища).

На основі джерельної бази часопису «Критика» та журналу «Український тиждень» ми спробували прослідкувати сучасні тенденції передачі польських власних назв, переглянули правила правопису слів іншомовного походження в чинному «Українському правописі», а також зробили деякі рекомендації щодо впорядкування правил відтворення польських імен та прізвищ, що вже функціонують у мові-реципієнті або запозичуватимуться в майбутньому. Важливо розуміти, що такі рекомендації мають вигляд не жорстких правил для всіх випадків. Вони базуються на тому, що в публіцистичній сфері передача чужомовних антропонімів часто підпорядковується певній мовній політиці видання, мовним смакам, а також завданням ідентифікації носія того чи іншого прізвища (рідше імені).

Проблематику відтворення чужомовних власних назв у вітчизняному мовознавстві розроблено недостатньо. Серед наукових досліджень можна відзначити роботи, в яких вивчався правопис власних імен та прізвищ

(В. Дем'янчук (К., 1960), А.О. Долматова (Луганськ, 2004), Думчак І. (К., 2005) та інші). Проблеми правопису польських власних назв висвітлено в статтях О.П. Шатковської, В.В. Піддубної, О.В. Боки. Питанням правопису як питомих власних особових назв, тобто таких, що мають українськомовну структуру, так й іншомовних антропонімів, які потрапили в українську з інших слов'янських чи неслов'янських мов, присвячено статтю Святослава Вербича, опубліковану на сторінках «Волинської газети» 13 серпня 2013 року (<http://volga.lutsk.ua/view/1179/2/>). Автор засвідчує численні випадки неправильного написання імен та прізвищ, якими рясніють наші друковані засоби масової інформації. Перш за все, це стосується транскрибованих форм близькосторідних російських і білоруських імен, як наприклад: білоруське Аляксандр – укр. Аляксандр, російські Михайл, Пётр – укр. Міхаїл, Пётр тощо, які є штучними для звукової будови української мови. Щодо польських прізвищ, то науковець зазначає, що найскладнішим у передаванні формальних ознак є, очевидно, суфікси -ski, -ski, -dzki, які в одному випадку відтворюють українськими -цькі, -ські, -дзкі, а в другому – -цьк-ий, -ськ-ий, -дзк-ий. Автор статті наполягає на однозначній передачі польських суфіксів -ski, -ski, -dzki українськими -цьк-ий, -ськ-ий, -дзк-ий.

Проти транскрибування польських прізвищ виступає і літературний редактор «Телекритики» Катріна Хаддад-Розкладай. На її думку, правопис польських прізвищ не повинен суперечити українській традиції відтворення іншомовних онімів («Ми ж не пишемо *Квасьневські*»), хоча деколи доводиться йти на поступки піар-служб та компаній, які наполягають на відтворенні власних назв якнайближче до звучання в мові-джерелі (<http://www.telekritika.ua/daidzhest/2013-07-15/83313>).

Як бачимо, проблема має не лише наукове значення, а й практичне. Українське суспільство потребує унормування правопису запозичених власних назв в українській мові.

Кількісно на сторінках періодики переважає традиційний метод транслітерації польських власних назв. Для висвітлення варіативності передачі польських власних назв ми представили різні графічні варіанти одного й того ж оніма, зафіксовані на сторінках часопису «Критика» та журналу «Український тиждень». В одних випадках польські імена перекладаються чи транслітеруються (приклади з журналу «Український тиждень»), а в інших – відтворюються відповідно до їхнього оригінального звучання (часопис «Критика», спорадично в журналі «Український тиждень»).

Наведемо приклади вживання польських прізвищ та імен на сторінках журналу «Український тиждень» (в таблиці зліва) та часопису «Критика» (справа). Ва-

ріативність у написанні антропонімів свідчить про те, що в одному випадку польські антропоніми в основному транслітеруються («Український тиждень»), а в іншому – транскрибуються («Критика»).

Послугуючись чинним «Українським правописом» [4, с. 110 – 111], бачимо, що **И (І)** у польських прізвищах передаємо через **и** після шиплячих і в суфіксах **-ик, -ицьк-, -ич (-евич, -ович)** (§104, п. 5, б):

Правопис польських прізвищ в «Українському тижні»	Правопис польських антропонімів у «Критиці»
<p>Вживання суфікса -ик: «Польський громадський і політичний діяч Адам Міхник...» № 1 (270) від 10 січня, 2013 «Тексти Казика Сташевського ніколи не залишали байдужими слухачів» № 32 (300) від 8 серпня, 2013 «Відомий польський історик Ґжеґож Мотика» № 17 (285) від 26 квітня, 2013 «Станіслава Міколайчика в Польщі» № 37 (305) від 12 вересня, 2013</p> <p>Вживання суфікса -евич, -ович: «Лешек Бальцерович: українські урядовці вдають, ніби турбуються про населення» № 24 (292) від 20 червня, 2013 «Кістяк формації утворюють харизматичні Ян Борисевич і Януш Панасевич» № 32 (300) від 8 серпня, 2013 «...з розмахом Генрика Сенкевича» № 13 (281) від 28 березня, 2013</p>	<p>Вживання суфікса -ік: «Ці часи о. Юзеф Тішнер у розмові з Адамом Міхніком і Яцком Жаковським...» http://krytyka.com/ua/articles/krykhkist-usoho-tsoho «...відкрив Томаш Шлендак, соціолог із Університету Ніколя Коперніка в Торуні» http://krytyka.com/ua/articles/mapa-tse-ner-terytoriya</p> <p>Вживання суфікса -евіч, -овіч: «Лешек Бальцеровіч, автор польських реформ» http://krytyka.com/ua/articles/kermanychi-dlya-postkomunistychnohoperekhodu «Адам Міцкевіч», «Вайда уважно прочитав Міцкевіча», «інакше ніж Римкевічівські мітологізації з духу Юнгера радше ніж Міцкевіча» http://krytyka.com/ua/articles/prekrasna-porazka-polshchapislya-vaydy ««Четверте небо» Маріуша Сенєвіча» http://krytyka.com/ua/articles/polske-literaturoznavstvo-na-temu-postzalezhnosti «...омріяної у поезії Бартоломея Зіморовіча» http://krytyka.com/ua/articles/chuzhi-sered-svoho «...польського інтелектуала ХХ століття Юзефа Мацкевіча», «Ф'ют доводить стереотипність Івашкевічевого бачення України та Києва», «Вігольд Гомбровіч» http://krytyka.com/ua/articles/prahnennya-zrozumity «Марта Хашевіч-Ридель», «Ада Лобожевіч з Варшавського університету» http://krytyka.com/ua/articles/areal-bez-mitu «Посилання на Гомбровічів коментар», «Гомбровічеву позицію...», «Гомбровіч» http://krytyka.com/ua/articles/pro-zakon-polskosti «Мечислав Гембаровіч...» http://krytyka.com/ua/articles/polskyynaukovets-na-sovietskiy-panshchyni «розвиває Павел Терешковіч» http://krytyka.com/ua/reviews/abimperio-2009-no1</p>

И (І) у польських прізвищах і передається через **і** після приголосного (§104, п. 5, а), перед наступним голосним та приголосним **й**, а також перед іншими приголосними:

Правопис польських прізвищ в «Українському тижні»	Правопис польських антропонімів у «Критиці»
<p>«Польський громадський і політичний діяч Адам Міхник...» № 1 (270) від 10 січня, 2013 «Безпосереднім автором плану став Агатон Гіллер...» № 5 (273) від 31 січня, 2013 «Польський депутат Європарламенту Марек Сівець» № 9 (277) від 28 лютого, 2013 «Депутат від Польщі Янек Саріуш-Вольський» № 17 (285) від 26 квітня, 2013 «Голова Представництва ЄС в Україні Ян Томбінський» № 19 (287) від 16 травня, 2013 «...пам'ятника кардиналові Болеславу Комінеку» № 21 (289) від 30 травня, 2013 «Поп-рок група з неповторною вокалісткою Беатою Козідрак» № 32 (300) від 8 серпня, 2013 «Міністр закордонних справ Польщі Радослав Сікорський» № 44 (312) від 31 жовтня, 2013 «...представник маргінальної праворадикальної та євроскептичної партії «Самооборона республіки Польща» Матеуш Пікорський» № 14 (334) від 3 квітня, 2014 «...дуже поважаю Збігнева Бжезінського» № 30 (350) від 24 липня, 2014</p>	<p>«Це бачив о. Юзеф Тішнер, як бачив і Кароль Войтила...» http://krytyka.com/ua/articles/krykhkist-usoho-tsoho «Мілош, Косінський і Брихт» http://krytyka.com/ua/articles/prahnennya-zrozumity: «Перекладено «Імперію» та «Подорожі з Геродотом» Ришарда Капусцінського» http://krytyka.com/ua/articles/podorozh-u-svit-inshoyi-lyudyny «Ізабела Філіпак» http://krytyka.com/ua/articles/polskeliteraturoznavstvo-na-temu-postzalezhnosti «Анджей Фрішке, Александр Даниель» http://krytyka.com/ua/reviews/slovník-dysydentow «Дослідниця Малгожата Кітовська-Лисяк» http://krytyka.com/ua/reviews/shultsiyski-inspiratsiyi-v-literaturi «...пише про Станіслава Ігнація Віткевіча» http://krytyka.com/ua/articles/rivnovaha-mayatnyka «Густав Герлінг-Грудзінський», «зібрання Регіни Гожковської-Росі» http://krytyka.com/ua/articles/piznavalna-anatomiya-stalinizmu-kriz-burzhuisyky-lornet «...віце-маршалком Сейму ПР Ярославом Каліновським» http://krytyka.com/ua/articles/mynule-pid-slidstvom</p>

Польські **ie**, болгарський і сербський **e**, чеські **e**, **ě** після приголосних передаються літерою **e** (§104, п. 1):

Правопис польських прізвищ в «Українському тижні»	Правопис польських антропонімів у «Критиці»
<p>Вживання -e на місці польського -ie. Відсутність пом'якшення приголосного перед пол. -ie:</p> <p>«Очолює його варшавський інтелігент Тадеуш Мазовецький» № 40 (308) від 3 жовтня, 2013</p> <p>«...Александр Квасневський» № 5 (273) від 31 січня, 2013</p> <p>«лідер консерваторів Александр Вельопольський» № 5 (273) від 31 січня, 2013</p> <p>«...євродепутат від Польщі Януш Войцеховський» № 32 (300) від 8 серпня, 2013</p> <p>«...з розмахом Генрика Сенкевича» № 13 (281) від 28 березня, 2013</p> <p>«Шалений успіх мав Януш Вишневський» № 22 (290) від 6 червня, 2013</p> <p>«...польський міністр оборони Томаш Семоняк» № 33 (301) від 15 серпня, 2013</p> <p>«Історик Маріан Дзевановський» № 5 (273) від 31 січня, 2013</p> <p>Проте ми натрапили на винятки, коли відбувається пом'якшення приголосного перед пол. -ie (і, відповідно, вживання -e):</p> <p>«...дуже поважаю Збігнєва Бжезінського» № 30 (350) від 24 липня, 2014</p> <p>«У його складі відзначилися серед інших Барбара Тшезлевська й Збігнєв Голдис» № 32 (300) від 8 серпня, 2013</p> <p>«Земовіт Щерек зробив сміливий крок і написав відверту книжку» № 28 (348) від 10 липня</p> <p>«Павел Свебода: «Якщо Україна не підпише Угоди про асоціацію з ЄС, їй буде складно повернутися до переговорів» № 12 (280) від 21 березня, 2013</p> <p>«Єжи Стемпень про особливості фінансування політичних партій» № 19 (287) від 16 травня, 2013</p> <p>Вживання -e після м'якого польського l:</p> <p>«Лех Валенса, Адам Міхник створили нову легітимність ЄС» № 41 (309) від 10 жовтня, 2013</p> <p>«Болеслав Берут у Польщі» № 37 (305) від 12 вересня, 2013</p> <p>Хоча є виняток:</p> <p>«лідер консерваторів Александр Вельопольський» № 5 (273) від 31 січня, 2013</p>	<p>Вживання -e після приголосного (на місці польського -ie):</p> <p>«Тадеуш Мазовецький, прем'єр-міністр під час найдраматичніших змін у Польщі» http://krytyka.com/ua/articles/kermanychi-dlya-postkomunistychnoho-perekhodu</p> <p>«Юліуш Мерошевський...», «Коментар Мерошевського», «редактор і коментатор Рафал Габельський», «Яцек Негода», «як це слушно з'ясовує Казімеж Келес-Крауз» http://krytyka.com/ua/articles/pro-zakon-polskosti</p> <p>««Четверте небо» Маріуша Сенєвіча» http://krytyka.com/ua/articles/polske-literaturoznavstvo-na-temu-postzalezhnosti</p> <p>«Юзеф Туровський і Владислав Семашко» http://krytyka.com/ua/articles/mynule-pid-slidstvom</p> <p>«...діялогу Адама Поморського та Влодзімежа Марціняка» http://krytyka.com/ua/articles/nova-skhidna-evropa-yak-blyzkaaya-zahranytsa-rosiyi?page=2:</p> <p>«вдатної документалістики Агнешки Арнольд» http://krytyka.com/ua/articles/mapa-tse-ne-terytoriya «...поет Анджей Нєвядомський зіставляє Шулцьову прозу із прозою поляка Зигмунта Гаупта» http://krytyka.com/ua/reviews/shultsivski-inspiratsiyi-v-literaturi</p> <p>Вживання -e для пом'якшення приголосного l (польського l):</p> <p>«Років десять тому Лешек Колаковський» http://krytyka.com/ua/articles/mystetstvo-buty-nekonsekventnym</p> <p>«Марек Міллер», «Спротив стосувався того, що Лєха Качинського» http://krytyka.com/ua/articles/prekrasna-porazka-polshchapislya-vaydy</p> <p>«Президент Польщі Лєх Качинський», http://krytyka.com/ua/articles/mynule-pid-slidstvom</p> <p>«як це слушно з'ясовує Казімеж Келес-Крауз» http://krytyka.com/ua/articles/pro-zakon-polskosti</p>

Польські носові **a**, **e** передаються сполученнями літер **om**, **em** перед губними приголосними (§104, п. 8, а; §109, п. 7, е), сполученнями літер **on**, **en** перед іншими приголосними (§104, п. 8, б; §109, п. 7, е):

Правопис польських прізвищ в «Українському тижні»	Правопис польських антропонімів у «Критиці»
<p>«...молодий офіцер Ярослав Домбровський» № 5 (273) від 31 січня, 2013</p> <p>«Політика і гроші. Єжи Стемпень про особливості фінансування політичних партій» № 19 (287) від 16 травня, 2013</p> <p>«Представник партії «Право і справедливість» Станіслав Пента» № 9 (329) від 27 лютого, 2014</p> <p>«Лех Валенса, Адам Міхник створили нову легітимність ЄС» № 41 (309) від 10 жовтня, 2013</p>	<p>«Єжи Яжембський» http://krytyka.com/ua/reviews/suchasna-retseptsiya-tvorchosti-bruno-shultsa-naukovi-materialy-iii-mizhnarodnoho-festyvalyu</p> <p>«Люцина Домбровська» http://krytyka.com/ua/articles/prystrast-piznannya-svitu</p> <p>«Лех Валенса був сильним лідером» http://krytyka.com/ua/articles/kermanychi-dlya-postkomunistychnoho-perekhodu</p>

М'якість польських приголосних **n', s', c' (dz')** у прізвищах перед суфіксами -ський, -цький і м'якими приголосними не позначається м'яким знаком, хоч в українській вимові в цих позиціях н, с, ц (дз) пом'якшуються. В усіх інших випадках м'якість попередніх приголосних передається літерами **і, ю, я та ь** (у кінці слова) (§104, п. 9):

Правопис польських прізвищ в «Українському тижні»	Правопис польських антропонімів у «Критиці»
<p>Вживання ь у кінці слова: «Єжи Гедройця» № 9 (329) від 27 лютого, 2014 «Єжи Стемпень» № 17 (337) від 24 квітня, 2014 «Польський депутат Європарламенту Марек Сівець» № 9 (277) від 28 лютого, 2013 «Польський депутат Павел Коваль»...№ 50 (318) від 12 грудня, 2013</p>	<p>Вживання ь у кінці слова: «Єжи Гедройць не схвалював Мілошевої заяви» http://krytyka.com/ua/articles/pro-zakon-polskosti ««Біла Марія» Ганни Краль» http://krytyka.com/ua/articles/podorozh-u-svit-inshoyi-lyudyny «Добре знаний Даріюш Вєжхось» http://krytyka.com/ua/reviews/zrodla-nienawisci-konflikty-etniczne-w-krajach-postkomunistycznych</p> <p>Вживання м'якого знака для пом'якшення польських приголосних s, z: «...репортаж-комікс – «Польща – чемпіон Польщі» Томаша Лєсьняка», «викладачами якої є Маріуш Щигел і Павел Гозьлінський» http://krytyka.com/ua/articles/prystrast-piznannya-svitu ««Гашишопенки» Ярослава Масьянека» http://krytyka.com/ua/articles/polske-literaturoznavstvo-na-temu-postzalezhnosti</p>

Суфікси слов'янських прізвищ -ск(ий), -цк(ий), -ск(и), -цк(и), -sk(i), -ck(i), -dzk(i), -sk(ý), -ck(ý) передаємо відповідно через -ськ(ий), -цьк(ий), -дзськ(ий):

Правопис польських прізвищ в «Українському тижні»	Правопис польських антропонімів у «Критиці»
<p>«Історик Маріан Дзевановський», «...молодий офіцер Ярослав Домбровський», «Тут активно діяв Едмунд Ружицький» № 5 (273) від 31 січня, 2013 «...Броніславом Коморовським», «Поляки через нього пройшли, згадати лишень Романа Дмовського» № 17 (285) від 26 квітня, 2013 «Палений успіх мав Януш Вишневський», «А Барбара Космовська, польська авторка підліткової літератури» № 22 (290) від 6 червня, 2013 «Очолює його варшавський інтелігент Тадеуш Мазовецький» № 40 (308) від 3 жовтня, 2013 «...польському послу Вацлавові Гжибовському вручили знамениту ногу» № 38 (358) від 18 вересня, 2014</p>	<p>«Мабуть, у цьому весь Лєшек Колаковський», «схарактеризував свого часу Лєшка Колаковського» http://krytyka.com/ua/articles/mystetstvo-buty-nekonsekventnym: «...маршалок Сейму Броніслав Коморовський», «віце-маршалком Сейму ПР Ярославом Каліновським», «Президент Польщі Лєх Качинський», «Юзеф Туровський» http://krytyka.com/ua/articles/mynule-pid-slidstvom «Гжегожа Срочинського...», «книжка Влодзімежа Новака, а також Еви Кльонової», «Войцех Ягельський росте наступником Ришарда Капусцінського», «Праці Войцеха Ягельського і Магдалени Гроховської» http://krytyka.com/ua/articles/podorozh-u-svit-inshoyi-lyudyny «Пригадується з Лєшка Колаковського», «У розмові з Кшиштофом Чижевським», «...підхоплюючи голоси Станіслава Бжозовського, Антонія Слоніського» http://krytyka.com/ua/articles/rivnovaha-mayatnyka</p>

Контрастивний аналіз польських антропонімів показав, що на сторінках «Українського тижня» переважає принципи *традиційного* засвоєння польських власних назв, який відбувається шляхом «українізації» чужомовних структур. У цьому випадку правопис прізвищ не суперечить фонетичній та морфологічній системам української мови. Проте варто зазначити, що серед аналізованих імен та прізвищ були й варіанти транскрибованих антропонімів, як-от: Єжи Стемпень (Jerzy Stepień), Збігнєв Голдис (Zbigniew Holdys), Збігнєв Бжезінський (Zbigniew Brzezinski), Земовіт Щерек (Ziemowit Szczerek). Це може свідчити про те, що усе актуальнішою стає необхідність транскрипції запозичених власних назв, коли ми якнайкраще зберігаємо національний колорит оригіналу, а також робимо крок у бік культурної ідентифікації носія того чи іншого імені та прізвища.

На сторінках часопису «Критика» застосовують принцип *фонетичного* відтворення оригінальної назви і пропонують альтернативний правопис польських власних назв, відмінний від загальноприйнятої орфографії: **вживання і** в суфіксах **-ик, -ицьк-, -ич (-евич,**

-ович) (див. таблицю), польське **ie** після приголосних передаються літерою **є** (див. таблицю), позначення м'яких польських приголосних **n', s', c' (dz')** м'яким знаком на письмі, а не тільки в українській вимові (див. таблицю), відображення м'якого приголосного **l**.

Основна причина таких відмінностей, на нашу думку, полягає в ідеологічних засадах часопису: чітке відокремлення українського інформаційного масиву від чужомовних елементів через культурну ідентифікацію носія того чи іншого імені та прізвища. Правописні варіанти одного й того ж прізвища можуть слугувати вказівкою національної належності людини, наприклад, *Ярослав Масьянек (Jarosław Maślaneek), Яцек Вєсьоловський (Jacek Wiesiowski), Марта Хащевіч-Ридель (Marta Chaszczewicz-Rydel)* – поляки, а не українці з польськими іменами. Деколи такі варіанти є й показником ставлення автора статті до описаних ним подій. Варіативність антропонімів у такому випадку необхідно розглядати не тільки в структурному аспекті, а й з урахуванням позалінгвальних факторів, що мають (або мали) на неї значний вплив, наприклад, розвиток державності, вплив традицій, політики, демо-

графії, моди тощо). При цьому напрямок моди має певні закономірності: а) орієнтація еліти на іншомовні антропонімічні зразки; б) поширення формул і їх варіантів від еліти до нижчих верств населення.

Слід пам'ятати, що мова українських засобів масової інформації початку ХХІ століття зазнала істотних змін, які потребують ретельного вивчення в умовах політичного дискурсу: розпад радянської імперії, проголошення незалежності України, нові суспільно-політичні реалії в державі спричинили глибинні зміни в українському суспільстві, що знайшло своє відображення у мові засобів масової інформації (зокрема, в засвоєнні польських антропонімів).

Правопис антропонімів відображає ідеологію періодичного видання й безпосередньо пов'язаний із функцією впливу. Експресивність запозичених імен та прізвищ має підкреслено соціальний характер; вона передусім цілеспрямована, вибірна й оцінна.

Докорінні зміни в суспільно-політичному устрої держави, реформування економічної системи, звільнення засобів масової інформації від ідеологічного тиску колишньої тоталітарної держави спричинили значні зрушення в розумінні принципів запозичення чужомовних власних назв. Важливим стимулом активізації засвоєння іншомовної лексики носіями сучасної української мови стали процеси усвідомлення належності України до цивілізованого світу; перевага інтегративних тенденцій над тенденціями протиставлення колишнього радянського суспільства буржуазним зразкам; переоцінка цінностей; орієнтація на Захід у багатьох галузях громадського життя тощо

Альтернативний правопис польських власних назв, запропонований на сторінках часопису «Критика», на нашу думку, може слугувати чудовим поштовхом до переосмислення традиційних методів передачі чужомовних антропонімів.

Щодо вживання літер *g* та *g*. Питання вживання дзвінкого *g* і глухого *h* в українському правописі остаточно не розв'язане. Третє видання українського правопису повернуло до абетки літеру *g*, але сфера її вживання чітко окреслена не була. Харківський правопис 1929 року, дійсний в українській діаспорній пресі та літературі, на ґрунті якого був створений Г. Голоскевичем «Правописний словник» [1], пропонує транслітерувати через дзвінке *g* всі *g* у словах іншомовного походження. Натомість глухому *h* відповідає на письмі буква *g*. Розрізнення *g* та *g* відповідно до вживання *g* та *h* у мові-джерелі є вихідним принципом укладання сучасних українських словників [3]. Такий підхід цілком придатний для відтворення польських власних назв українською на письмі.

Натомість четверте видання правопису радить не розрізняти на письмі дзвінкий *g* і глухий *h*, а транслітерувати їх через фарингальне *g*.

Польська мова має фонему *g* та *h*. Фонетично виправданою є необхідність адекватного відтворення цих фонем на письмі, що унеможливило транслітерацію цих фонем однією літерою *g*, як це пропонує робити чинний український правопис. На нашу думку, цілком доречним є вживання *g* на означення задньоязикового *g* та *g* на означення польського *h*. Як показав аналізований матеріал, цього принципу послідовно дотримуються на сторінках «Українського тижня» та «Критики».

(«Український тиждень»): вживання *g* на означення *g*:

Агатон Гіллер (Agaton Giller), Ромуальд Трауггутт (Romuald Traugutt), Гжегож Мотика (Grzegorz Motyka), Кшиштоф Цуговський (Krzysztof Cugowski), Гжегож Гайда (Grzegorz Gajda), Збігнєв Бжезінський (Zbigniew Brzezinski), Вацлав Гжибовський (Wacław Grzybowski), Владислав Лянґнер (Władysław Langner).

Вживання *g* на означення *h*: Генрик Сенкевич (Henryk Sienkiewicz), Моніка Германн (Monika Hermann), Збігнєв Голдис (Zbigniew Hołdys).

(«Критика»): вживання *g* на означення *g*:

Богуслав Волошанський (Bogusław Wołoszanski), Ян Томаш Грос (Jan Tomasz Gross), Мацей Габлянковський (Maciej Gablankowski), Малґожата Шейнерт (Małgorzata Szejnert), Войцех Гурецький (Wojciech Górecki), Войцех Ягельський (Wojciech Jagelski), Густав Герлінг-Грудзінський (Gustaw Herling Grudzinski).

Вживання *g* на означення *h*: Анджей Ф. Грабський (Andrzej F. Grabski), Ганна Дильонґова (Hanna Dylągowa), Оскар Галецький (Oscar Halecki), Генрик Верещицький (Henryk Wereszycki), Зигмунт Гаупт (Zygmunt Haupt).

Деякі складнощі у транслітерації становить відтворення м'якості приголосного м'яким *l*. У польській мові звук, що позначається буквою *l*, є м'яким. Тобто, в антропонімах *Leszek Balcerowicz*, *Alexander Wielopolski*, *Lech Wałęsa* приголосний *l* вимовляється м'яко: **Лешек Бальцеровіч**, **Александр Вельпольський**, **Лех Валенса**. Традиційно польські власні назви, пристосовуючись до системи української мови, відтворюються без пом'якшення приголосного *l*, наприклад (з «Український тиждень»): **Александр Квасневський**, **Агатон Гіллер**, **Болеслав Комінек**, **Тадеш Налєпа**, **Лех Валенса**, **Павел Залевський**. Натомість на сторінках «Критики» можемо спостерігати протилежний принцип відтворення польських імен та прізвищ із м'яким *l*, який базується на фонетичному наближенні до оригінальної вимови:

«Мабуть, у цьому весь **Лешек Колаковський**», «...схарактеризував свого часу **Лешка Колаковського**» <http://krytyka.com/ua/articles/mystetstvo-buty-nekonsekventnym>, «**Марек Міллер**», «Спротив стосувався того, що **Леха Качинського**» <http://krytyka.com/ua/articles/prekrasna-porazka-polszcha-pislya-vaydu>, «послухати і почитати **Лешка Колаковського**», «Мудрець **Лешек Колаковський**» <http://krytyka.com/ua/articles/apolo-hiya-syzyfa>, «...відкрив **Томаш Шлендак**» <http://krytyka.com/ua/articles/mapa-tse-ne-terytoriya>, «Книжка польського літературознавця **Александра Ф'юта**», «...за аргументацією **Александра Ф'юта**» <http://krytyka.com/ua/articles/prahnennya-zrozumity>, «**Мартина Марія Леманьчик** із Познані», «**Моніка Валєцька** з Ягелонського університету» <http://krytyka.com/ua/articles/areal-bez-mitu>.

Отже, ми вважаємо, що у питанні транслітерації українською мовою м'якого чи твердого *l* у польських власних назвах слід спиратися на вимовну традицію мови оригіналу, тобто розрізняти *na* *письмі* м'який *l* чи твердий *l*.

Контрастивний аналіз фактичного матеріалу показав, що домінантним залишається принцип транслітерації власних назв, хоча усе актуальнішою стає практика транскрипції запозичених власних назв (як поштовх

до переосмислення традиційних методів передачі чужомовних антропонімів). На основі правопису польських власних назв на сторінках часопису «Критика» ми спробували дати певні рекомендації щодо фонетичного відтворення польських імен та прізвищ в сучасній українській мові. Отримані результати можуть бути застосовані як для кодифікації принципів передачі

польських антропонімів, так і для зіставлення принципів уживання власних імен в українських мас-медійних текстах. Автор не претендує на встановлення остаточної істини, метою цієї роботи є спонукання до дискусії в середовищі мовознавців, результатом якої має стати напрацювання правописної норми з подальшим скеруванням її до Правописної комісії.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Голоскевич Г. Правописний словник. – Х., К. – 1930.
[2] Реформатский А. А. Перевод или транскрипция? // Восточнославянская ономастика. – М., 1972. – с. 311 – 332.
[3] Словник-довідник вживання літери г. – Львів, 1993. – 16 с.
[4] Український правопис / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні; Інститут української мови / О.А. Дітель (ред.). — Стер. вид. — К.: Наукова думка, 2004. — 236 с.

REFERENCES

- [1] Holoskevych H. Orthographic dictionary. – Kh., K. – 1930.
[2] Reformatskij A. A. Translation or transliteration? // East Slavic Onomastics. – M., 1972. – 311 – 332 p.
[3] Letter g usage dictionary. – Lviv, 1993. – 16 p.
[4] Ukrainian orthography / The National Academy of Sciences of Ukraine; O.O. Potebnia Institute of Linguistics; The Institute of the Ukrainian Language / Ditel O.A. (edit.). – K.: Naukova dumka– 2004. – 236 p.

Controversial problems of Polish names and surnames orthography in the Ukrainian periodical press

K. Romanchuk

Abstract. This article examines the various practices of Polish names and surnames reproduction in the Ukrainian periodical press (the journals "The Ukrainian Week", "Krytyka") and indicates different linguistic points of view of how to spell Polish proper names in the media. Also we offer our own vision of the problem of Polish names and surnames spelling in the Ukrainian language.

Keywords: *anthroponym, alternative orthography, orthographic(al) standard, transcription, transliteration*